

Skovtyverier

i Andst herred i årene 1707-1709

Af John Kvist.

Fra den grå oldtid og indtil en tid efter den store landbrugskrise i 1820'erne er egnens skove på mange forskellige måder blevet misrøgtet og mishandlet. Her skal kun berettes om et enkelt forhold, skovtyverierne, og endda kun for en kort tid og i et lille område, Anst herred. De efterfølgende uddrag er fra Anst, Jerlev og Slaugs herreders ting, der blev holdt på Amhedegård i Egtved sogn i Koldinghus rytterdistrikt, som omtrent var samme område som den kgl. vildtbane. På dette tidspunkt var overfører Hans Backmann, boende på Drenderup i Ødis sogn overordnet for hele vildtbanen og skovene, hvis 3. beridt var Anst og Slaugs herreder med Jacob Rover i Veerst som skovrider, Laurids Iversen på Hundsholt i Egholt som skovfoged og Hans Poulsen i Gejsing skov som skovløber.

Den 28. juni 1707 havde skovfogeden indstævnet Rasmus Knudsen af Skanderup, fordi han i Skanderup skov havde afbarket en eg, der stod på rod og med krone, og fordi han ikke ville lade sig anholde. Til forklaring i retten var indstævnet Staffen Mortensen og skovløber Hans Poulsen begge af Gejsing.

Sidstnævnte var forhindret i at møde, da han var blevet fængslet på Koldinghus sigtet for ved et slagsmål i Rolles mølle med en rytterbonde fra Eg-holt at have forvoldt dennes død. Staffen Mortensen vidnede, at han den 14. juni sammen med Hans Poulsen kom til Skanderup skov, hvor de så Rasmus Knudsen stående ved en stor eg, som han nylig havde flået barken af på den ene side og stillet det op ad træet. Hos sig havde han en økse og et til brug ved afbarkningen langagtigt, trindt stykke træ som en vognkæp fladt tilhugget i den ene ende. Da skovløberen så dette, lastede og straffede han Rasmus Knudsen og ville have frapantet ham øksen, men denne svarede, at han ingen skade havde gjort, og før han ville lade sig fratage øksen, da ville han hugge den i Hans Poulsen. Rasmus Knudsen kastede så træstykket fra sig og gik bort med øksen i hænderne. Sagen udsattes, indtil Hans Poulsens udsagn forelå.

Den 5. juli havde man fra den fængslede skovløber modtaget en skriftlig fremstilling, der nogenlunde svarede til Staffen Mortensens, men (ulæseligt navn) Joensen af Skanderup hævdede på Rasmus Knudsens vegne, at denne fremstilling ikke kunne tages til følge, da Rasmus Knudsen var Hans Poulsens uven. Barktyveri var en grim form for skovtyveri, da den ødelagde træerne. Den var ingenlunde sjælden for retten. Egebark kunne med god fortjeneste sælges til garverne.

Fredag den 12. aug. 1707 stod rytterbonden Knud Pedersen af V. Nebel og hans karl Morten Eriksen anklaget for skovtyveri i Jordrup skov. Ingen ringere end overførster Hans Backmanns fuldmægtig Isak Frank havde taget dem på fersk gerning med heste og vogn belæsset med seks grene, der var

hugget af en tidligere fældet bøg. Karlens økse var blevet beslaglagt, da han var i færd med at hugge en gren af et nærstående træ. Alt det beslaglagte var vurderet til 20 slettedaler. I denne sag som i alle retssager, der gjaldt rytterbøndernes skovtyveri, afsløredes et meget uheldigt forhold, nemlig at man ikke kunne straffe bønderne uden at skade kongens egen kasse, idet alt for hårde straffe eller bøder let kunne ruinere en fattig bonde, så han ikke kunne svare sine afgifter. Alle bønder i vildtbanen var kgl. bønder og svarede deres afgifter til kongens kasse. Regimentsskriveren, der var bøndernes foresatte kæmpede drabeligt for så vidt muligt at holde bønderne fri for straf, og overførsteren kæmpede for at få skovlovene overholdt, så skovene ikke ganske spoleredes. Nævnte dag søgte Knud Pedersens forsvarer, regimentsskriverens fuldmægtig, at bagatellisere tyveriet. For det første mente han, at stævningen ikke var sket på helt lovmæssig måde. Dernæst spurgte han anklageren, overførsterens fuldmægtig, om karlen havde taget andet træ end det, der lå på jorden, og om der var noget, der af ham var ødelagt i skoven. Det, han havde taget, var ikke en skilling værd, og ejeren af skoven, der havde en af de bedste gårde, Jordrupgård, i rytterdistriktet, havde ingen skade lidt. Til slut foreholdt han, hvor slette grunde overførsteren havde til denne sag, der kunne føre til rytterbondens ruin. Han mente, der kunne være faret lempeligere med rytterbondens tilstedeværelse i skoven, og at sagen kunne ordnes til både bondens og skovens konserveration. Anklageren hævdede, at overførsteren havde holdt sig kgl. forordninger efterrettelig og krævede, at det konfiskerede, heste, vogn og grene, skulle være forbrudt. Bonden skulle have straf for

ulovlig skovhug og betale omkostningerne i sagen. Sættedommeren resolverede, at sagen i henhold til lov af 1. jan. 1706 skulle aftinges på amtsstuen. Endvidere lød dommen således: »Som Knud Pedersen er en kgl. rytterbonde, der ej i denne hans avlings og høsts tid kan undvære heste og vogn uden hans og kgl. mayestæts ryttergårds ruin og svækkelse, så tillades hannem hans anholdne heste og vogn med sig ubehindret at hjemføre.« Bødens størrelse på amtsstuen kendes ikke. Dommen må siges afsagt ud fra princippet: Man skader nødigt sig selv.

Den 18. august 1707 stod rytterbonden Søren Jepsen i Jordrup anklaget for skovtyveri i Jordrup skov. Rytterbønderne Kristian Ranulf og Laurids Pedersen, begge af Jordrup, vidnede, at torsdag for fjorten dage siden havde de som synsmænd været med skovfogeden for det 3. koldinghuske beriddt, Laurids Iversen, og at de da så Søren Jepsen holdende på gaden i Jordrup med heste og vogn, hvorpå der var en rodhuggen risbøg og nogle grene, sådan som skovfogeden havde antruffen og opbragt ham i ulovlig skovhugst. De så også, at skovfogeden havde bundet sin hest ved vognen, og at denne var forspændt med to brune bæster, og at der fulgte et føl med hestene. De hørte og så, at skovfogeden begærede, at Søren Jepsen skulle køre ind i Kristian Ranulfs eller salig Påske Nielsens gård, hvilket Søren Jepsen ikke ville, men kørte hjem i sin egen gård. I retten havde Søren Jepsen intet hertil eller imod at svare. Den 9. sept. dømtes han til at betale 8 rdl., og »for hans mutvillighed og genstridighed, idet han ej ville lade sig anholde eller pante og derved forårsagede proces og omkostninger ligeledes at betale 6 rdl.« Samme dag var der rejst til-

tale mod Niels Nielsen og Søren Thomsen begge af Jordrup sogn for ulovlig skovhugst. Førstnævnte blev senere frikendt, men Søren Thomsen, der boede i Knudsbøl, måtte betale 10 rdl. for hugst af nogle ege i Knudsbøl skov.

En anden sag fra Jordrup satte tinget i arbejde omtrent hver tingdag fra den 10. sept. 1707 og tre måneder frem. Og samtlige Jordrup bys gårdsbeboere, husmænd og inderster med hustruer, børn og tjenestefolk måtte flere gange møde i retten. Navnene på de fleste beboere i Jordrup på den tid findes i tingbogen. Den langtrukne sag kan kort refereres således: Den 10. sept. var overførsterens fuldmægtig Isak Frank i Jordrup for at undersøge, hvad der fandtes af ulovlig hugget træ i gårdene. Som synsmænd tog han Kristian Ranulf og Søren Påskesen med sig. Ankommen til Søren Kristensens gård fandt de dørene tillukket og fastsluttet, men noget efter blev de lukket op, og de fandt da 10 par nystjorte hjul, hvoraf de 9 par var med fælg og gangfærdige, de 11 par uden fælg og gang. Før ransagningen havde Isak Frank spurgt Søren Kristensen, hvor mange par hjul han havde, og denne havde svaret, at han kun havde et par til sig selv og to til sin nabo. De 10 par hjul blev nu beslaglagt og sat i arrest hos naboen, Hans Iversen. Det med to par hjul til naboen var kun rigtigt på den måde, at naboen tidligere havde fået to par, men de var med egenav, hvad de 10 par ikke var. Hen på eftermiddagen efter ransagningen så Niels Rasmussen af Jordrup, at Søren Kristensen stod ved sit eget hus og »med en røre ryddede« i navet på et hjul, og at et andet hjul stod op ad huset. Søren Kristensen havde da spurgt ham, om han vidste, hvor de redskaber var, som overførsterens fuldmægtig havde

frataget ham. Johanne Hansdatter hjalp med at rydde og rode de to par hjul, hvorefter hun gik ud i marken og holdt der vagt ved kornet mod vildtet natten over. Om morgenen, da hun kom til gården, så hun ikke Søren Kristensens fader. Mens naboen, Hans Iversen, og hans hustru, Maren, samme eftermiddag var på marken ved deres avling, var efter deres umyndige børns beretning hjulene blevet udtaget af et af dem ukendt kvindfolk, og samme kvindfolk havde omvendt sine klæder. Den første gang Søren Kristensen var for retten, forklarede han, hvorfra han havde træet til de 10 par hjul. Hans nabo, Hans Iversen, havde leveret ham træ til at lave to par hjul af. Laurids Pedersen havde ligeledes leveret træ til to par hjul, og endelig havde Erik Lorentsen i Tudvad overladt ham en del, bl. a. et stykke bøg og nogle egere, og det ville han gøre rede for næste tirsdag. Snart begyndte rygterne at svirre. Et gik ud på, at det var Søren Kristensen selv, der havde fjernet hjulene af arresten. For retten måtte flere indrømme, at de havde hørt rygten, men for ingen af dem var det muligt at huske, hvem der egentlig først havde sagt det, og ligeså var det med et andet rygte, som fortalte, at Søren Kristensen havde kørt de stjalne hjul til Varde marked. Langt om længe var der flere, som på tinget kunne bekræfte, at sidste rygte talte sandt. To kvinder, Kirsten Kristensdatter og Kirsten Madsdatter, vidnede, at de sidste Varde marked så, at Søren Kristensen havde to par hjul løbende bag sin ledige vogn. Hans Bødker havde ligeledes ved sidste Varde marked set Søren Kristensen der uden for byen med en ledig vogn, og som han syntes, med to par løbende hjul bagefter, men om de var de forsvundne hjul eller andre, det vidste han ikke. Næste gang Søren

Kristensen var mødt på tinget, bekræftede han, at han havde været kørende til Varde med en ledig vogn for at købe sig et par slagtenød, og at han havde et par hjul med sig, og at han havde sløvet hjulene for en mand i Varde. Ved det påfølgende ting var tingmændene, som havde hørt Søren Kristensen meddele dette, atter indkaldt og måtte med ed bekræfte, hvad de havde hørt ham sige. Nærmere sagens opklaring kom man ikke. Den nævnte Erik Lorentsen fra Tudvad ville dog ikke helt godkende Søren Kristensens forklaring om det træ, han skulle have leveret. Flere gange søgte overførsterens fuldmægtig at få dom i sagen, idet han hævdede, at Søren Kristensen ikke kunne hjemle, hvorfra han havde træet, men forsvareren satte sig mod dette, da skovbetjentene ikke havde påvist, at træet var taget fra mark, hegn eller skov. Dommen faldt 18. nov., og Søren Kristensen kom til at betale en bøde på vistnok 18. rdl. (tallet er utydeligt i tingbogen).

Den 2. dec. fik foranstående sag et efterspil på tinget. Rytterbonden Søren Jepsen af Jordrup var indstævnet for udtalelser om de 10 par stjalne hjul. Som vidner mødte kyradserkorporal Casper Blatt af Jordrup, Jakob Bertramsen i Lejrskov, søn af herredsskriver Bertram Pedersen og dennes stedfortræder på tinget, Søren Jepsen Kjær og Søren Hansen begge på Hundsholt. Jakob Bertramsen vidnede først, at han sammen med de øvrige vidner den 24. nov. på Hundsholt hørte, at Søren Jepsen, som var der tilstede, fri og selvvillig og uden nogens begæring eller tilspørgsel, sagde, at han sagtens kunne have betalt sin bøde for ulovlig skovhugst, hvis han ligesom Søren Kristensen for de 10 par hjul havde kunnet få 18 rdl., og videre havde vidnet hørt, at overførsterens fuldmægtig havde spurgt Søren

Jepsen, hvorfor han ikke havde fortalt dette, da han vidnede i sagen mod Søren Kristensen. Dertil havde Søren Jepsen svaret, at han ikke vidste det på dette tidspunkt. Bag Søren Jepsens udtalelser ligger antageligt det forhold, at beboerne i Jordrup ikke var villige til at vidne mod Søren Kristensen, mens der ingen var, som holdt hånden over Søren Jepsen, da han havde sit skovtyveri for retten. Et halvt år i forvejen havde mange af jordrupfolkene været nødt til at møde på tinget i anledning af en gevaldig strid mellem Søren Jepsens hustru og Søren Påskesen på et grandestævne i Jordrup, hvor de sloges med kæp, lime og sten og skældte hinanden ud for rakkerkvind og skælm, to efter datidens begreber meget forsmædelige skældsord. Senere gav de på tinget hinanden undskyldninger. Det ser ikke ud til, at det er lykkedes for Søren Jepsen at sætte lus i skindpelsen og få Søren Kristensen for tinget igen.

Den 25. nov. 1707 stod rytterbonden Laurids Pedersen af Jordrup anklaget for i skoven at have taget fire stykker eller to kobler spær af bøgegrene, som til hans husbygningens forbedring var opsat. Synsmændene Morten Nielsen og Jørgen Jensen, begge af Jordrup, kom til det resultat, at disse bøgegrene ikke var af nogen værdi, og at skoven ikke var skadet, og dette har retten nok taget til følge.

Det var ret almindeligt at stjæle træ i fjerne skove eller skovdistrikter. Den 22. juni 1708 fremstillede Jens Bertelsen Krog, skovfoged i Jerlev herred, boende i Bøgvad, for retten Jens Hansen Smed af Knudsbøl med et par magre og usle bæster forspændt en gammel vogn, hvorpå var noget bøgetræ. Skovfogeden havde taget bonden på fersk gerning. Retten udpegede fire uvildige mænd, nemlig Peder Christensen i Skødebjerg, Laurids Jensen i Thor-

sted, Jep Snogdal i Hjarup og Jens Joensen i Ravnholt til at vurdere heste, vogn og træ. Træet var efter deres granskning og skøn ej det allerringeste værd undtagen til brændsel. Bæsterne og vognen, som var meget slette og ringe, kunne de ikke vurdere højere end til syv mark. To mænd, Jens Lauridsen af Knudsbøl og Christen Nielsen af Husted, kautionerede og lovede, at Jens Hansens heste skulle blive ved hans iboende ryttergård i samme stand, som de nu var, og da Jens Hansen kun havde de samme to heste, og de aldeles ikke kunne undværes til hans gårdparts drift, så fik han igen både heste og vogn med sig hjem.

Den 26. oktober 1708 var Hans Jepsen, Jens Jepsen og Bertel Jepsen, alle af Seest, indstævnet som mistænkt for ulovligt at have hugget i kgl. majsts. skov og vildtbane en ege tømmerblok, som var funden udenfor Kolding Sønderport og bro ved magistratens nyopbyggede skipperbygning. Trods flere indstævninger undlod de tre mænd helt at møde på tinget, der truede dem med bøder for deres ulydighed og foragt. Sagen gik vistnok til landsretten.

En nem måde for skovtyveri var at stjæle træ, der var fældet og kørt ud af skoven. Et sådant tyveri fandt sted hos sognefoged Jep Snogdal og hans broder Jens Snogdal i Hjarup. Det blev meldt til skovfoged Laurids Iversen, der noget før jul 1708 sammen med synsmændene Hans Ulv og Mikkel Vedstenen begge af Skanderup begyndte en eftersøgning. Ved rytterbonden Hans Poulsens »saugelad« i Skanderup fandt de et stykke ca. fire alen langt egetømmer, som Jens Snogdal genkendte som noget af det stjalne. Endvidere fandt de hos Jesper Sørensen i Skanderup seks egefjæle ca. tre alen lange. Den 8. febr. 1709 var alle indblandede mødt på tinget i

Amhede. Synsmændene erklærede, at de ikke kunne afgøre, om det var et topstykke eller et rodhug, de havde set ved Hans Poulsens savlad, hvor de havde hørt, at Jens Snøgdal havde ytret, at træet måtte være stjålet af Hans Poulsen eller hans brødre. Hans Poulsen sagde, at det kunne kun en skælm sige, så længe intet var bevist. I retten påstod Jesper Sørensen, at han havde fået de seks egefjæle for at save for andre, men han kunne ikke sige, hvem han havde savet for og fået fjælene af. Hans Poulsen forklarede, at han havde fået egeblokkene af selvejerbonden Antony Jakobsen i Nagbøl, og at han ville skaffe hjemmel derfor. Han mente tillige, at loven ikke tillod at tage sagen op efter så lang tids forløb. Heller ikke her ses dommen indført.

Et uopklaret skovtyveri kunne volde ikke alene skovmyndighederne og rettens tjenere, men også en hel bys lodsejere megen spildt ulejlighed, hvilket kan ses af følgende sag fra Hjarup den 22. febr. 1709, hvor der på tinget blev oplæst en stævningsmemorial, der havde indvarslet alle hjarupmændene, »såsom en del ege og bøge er om nattetide bortstjålet udi den kgl. pensionsgårds, Fobeslets (Fovslet i Ødis sogn) skov, og gerningsmændene ej er kunnet blevet attraperet ved stubbene, men derfor efter skovforordningens 28. artikel er eftersøgte, og som Hjarup bys skov der næst er tilbeliggende, og sporene fra stubbene har gået lige ind til Hjarup, da er der foregjort en eftersøgning ved bemeldte Hjarup bymænds huse og gårde og befundet således, som herefter følger: Ved sognefoged Jep Snøgda's gård fandtes en eg afhugget i tre blokke, i Knud Bucks gård tre ege afhugget i seks blokke, i Jep Christensens gård en gammel eg og en god risbøg, i Poul Christensens gård en god bøg, i Svend

Christensens gård tre gode ege i syv blokke, i Knud Lauridsens gård tre ege i fem blokke, i Niels Vaabens gård en eg i tre blokke, i Gregers Tommesens gård en eg i tre blokke, hos Anders Våben en riseg og en gammel eg, ved (navnet ulæseligt) gård en eg i tre blokke, hos Lars Halkjær en gammel eg i blokke.«

Stævningen var udstedt 5. febr. s. å. af overfører Hans Backmann på Drenderup og i rette tid forkyndt for hjarupmændene, som mødte i retten den 22. febr. med en protestskrivelse udstedt af deres forsvarer, regimentsskriverens fuldmægtig, Hans Nielsen i Lejrskov. Protesten blev ikke taget til følge, så stævningen kom til at stå ved magt. For retten fremkom først fire synsmænd, nemlig Hans Madsen, Jes Sørensen, Johan Hansen og Niels Hansen, alle af Seest, og bekræftede ved ed, at de efter amtmand Woydas og overfører Backmanns ordre og i forening med distriktets skovbetjente den 14. febr. havde foretaget den beskrevne ransagning i Hjarup. Nu spurgte sættfogeden, Anders Hansen Risbøl fra Asbo, om de indstævnede hjarupmænd havde noget at fremføre for deres hjemmel til de med kgl. arrest beslaglagte egeblokke. Mændene stod da alle frem og erklærede, at de var villige til at bevise deres hjemmelsret enten ved at udpege træernes stubbe på deres egen selvejerskovpart eller godtgøre, at træerne var dem skænket. Derpå begærede overførsterens fuldmægtig, at der den følgende dag, den 23. febr. skulle holdes syn på åstederne for at se, om de afgivne forklaringer var sande eller ej, hvorefter resultatet skulle frem for retten den 8. marts. Dette forslag gik både de indstævnede og sættfogeden ind på. Den nævnte dag fremlagde fire synsmænd Niels Hansen, Johan Han-

sen, Hans Madsen og Niels Jensen, alle af Seest, på tinget en skriftlig og beediget synserklæring, hvoraf det fremgik, at de fleste af mændene fra Hjarup kunne påvise stubbene til det arresterede træ. Nogle kunne godtgøre, hvem de havde fået træet af, en havde to udensognsmænd, nemlig Thomas Ulv af Skanderup og Mads Hansen i Seest til at beedige hjemmelsretten, og endelig var der en, som »efter syn og egen tilståelse havde fået en eg i Fobeslet skov.« Man skal vist tage ordet fået for gyldig. Hele denne sag endte med frifindelse for mændene fra Hjarup.

Samme dag, som skovtyveriet fra Fovslet var for retten, skulle Peder Smed fra Ferup have mødt for at gøre rede for nogle ege og egeblokke, der var fundet hos ham. »Formedelst alder og sygheds hindring« fremkom for retten smedens forsvarer, regimentsskriverens fuldmægtig, og krævede, at der måtte gives Peder Smed tid, indtil han kunne blive så frisk og før, at han i retten kunne give en udførlig forklaring om hjemmel til træet. Anklageren, overførsterens fuldmægtig, mente, at det var tomme undskyldninger uden bevis for lovlig udeblivelse. Dommen er ikke indført i tingbogen.

To mænd fra Egholt fremkom d. 14. juni 1709 for retten og berettede, at de for fire til fem uger siden en søndag efter prædiken var med ritmester Kaas efter dennes begæring i Røj skov, hvor han viste dem en stub af en eg, som vel kunne være tjenlig til en vognstjært, og en anden eg dér nær ved, som var hugget noget på, hvilket ritmesteren sagde var hugget af løjtnant Hans Caspar Jervings tjenestekarl Laurids Gregersen i Veerst. Ingen af de anklagede var mødt. Den 2. august faldt den hårde dom. Laurids Gregersen dømtes til at betale ritmester

Jens Kaas på Røjgaard 10 rdl. for den fældede eg og 2 rdl. i sagens omkostninger. Det vides ikke, om det var med løjtnantens viden og billigelse, at karlen havde været på skovtyveri. Løjtnantens navn figurerer ikke så sjældent i tingbogen og mest for gæld, og han havde det princip ikke at møde for retten.

Et skovtyveri i Hjarup var 28. juli 1709 for retten, hvor Bertel Andersen, Andreas Andreasen og Søren Andersen, alle af Skanderup, blev spurgt, om de vidste, hvem der havde kørt de omtvistede egeblokke for de formentlige tyve, Anders Sørensen og Peder Nielsen i Skanderup, fra Svend Christensens selvejerskovskifte i Hjarup og til Skanderup Nørre-mark, men ingen af dem vidste noget om denne sag. Den 5. juli blev der fra den mistænkte Anders Sørensen i Skanderup, på hvis mark det stjalne tømmer fandtes, læst en kraftig protestskrivelse mod den af Svend Christensen fremsatte beskyldning, om at Anders Sørensen skulle have stjålet tømmeret. Det siges i skrivelsen, at Knud Buck i Hjarup, der var nær beslægtet med Svend Christensen, skulle have vedkendt sig træet som sit. Anders Sørensen mente derfor, at Knud Buck burde føres som vidne. Selv siger han, at Svend Christensen aldrig skal få held til lovmæssigt at bevise, at han er tyven. Den 2. august faldt dommen, og det gik ikke så heldigt, som Anders Sørensen havde forsikret. Det fremgår af forhørene, at Svend Christensen havde taget vidner fra Hjarup med sig på en jagt efter tyvene, og da de kom til Anders Sørensens mark i Skanderup, så de to mænd, som de mente var Anders Sørensen og Peder Nielsen, stående med deres økser og hugge på de stjalne egeblokke, men da de råbte de to mænd an, løb de uden at give sig tilkende. Herredsfogeden fandt sagen

så vanskelig, at han tog meddomsmænd, »som efter samtale, rådslagning og sagens aldeles nøje igennemseelse og betræffelse alle tillige med herredsfogeden samdrægtig og overensstemmende dømte« de anklagede til at betale . . . (summen ulæselig) og fire rigsdaler i omkostninger.

Der blev stjålet så meget i skovene, at skovmyndighederne fandt det nødvendigt hvert år at holde syn over stubbene af de stjalne træer og mærke dem med skov- eller årstalshammeren (»galgemærket«), der var forsynet med årstal og krone. I april 1709 fandt et sådant skovsyn sted. Efter en skrivelse fra overførsteren til herredsfoged Bertel Pedersen blev der givet ordre til at afholde syn over, hvad der det afvigte år ulovligt var hugget i Anst herredsskove og skovparter. I den anledning blev der udpeget stævningmænd eller varselsmænd og tillige synsmænd, der sammen med skovbetjentene skulle syne alle skove i overværelse af vedkommende lodsejere, fæste-, rytter- og proprietærbønder. Alle synsmænd skulle derefter møde på tinget. Hans Olesen af Egholt forkyndte stævningen for hver lodsejers dør og bopæl i Lejrskov, Jordrup og Veerst sogne samt for Ravnholt bys beboere. Ligeledes forkyndte Staffen Mortensen og Poul Jepsen begge af Gejsing stævningen for beboerne i Ø. og V. Gjesten, Revsinghoved, Vamdrup, Hjarup, Skanderup, Anst samt i Vamdrup by og Seest mølle. Navnene på de otte synsmænd var Christen Poulsen i Roved, Mads Knudsen i St. Anst, Christen Christensen i Gejsing, Hans Sørensen i Ø. Vamdrup, Anders Sørensen og Anders Friis samme sted, Markus Hansen i Skanderup og Søren Pedersen Ulv i Gjelballe. De skulle ikke alene opnotere stjålet træ, men også undersøge beboernes huse og efterse, om der fandtes træ,

som kunne bevises at være stjålet. Den 3. maj skulle de møde for tinget og afgive deres synsforretning. Desværre er deres optegnelser ikke indført i tingbogen, hvad det samtidige syn i Jerlev herred er. I sidstnævnte herred er anført, hvad der er stjålet hos hver lodsejer samt disses navne. Af dette ses, at der var røvet flere hundrede træer, hvoraf mange dog kun var stumper af tidligere tyvagtigt top- eller grenhugne træer. Mest blev der stjålet i selvejernes skovparter, der da også var de bedste.

I Veerst sogns historie berettes om en række skovtyverier fra omtrent samme tid som de ovennævnte. Selv sognepræsten stjal træ. Både i Gjesten*) og Veerst sognes historie fortælles, at skovriderens kone på Hundsholt klagede over ikke at kunne få sin morgensøvn for folk, der kom med gaver. Skovrideren modtog altså bestikkelse, men var tillige selv en skovtyv og blev engang grebet på fersk gerning i Ø. Gjesten skov.

De omtalte skovtyverier er kun som en dråbe i det hav af skovran, der gennem århundreder har fundet sted overalt i landets skove. Det er forståeligt, at bønderne stjal. De regnede det langt fra for at være en synd, bare de slap godt fra det. Hvert år blev der både i fæstebøndernes og selvejernes skovparter udvist træ, men ikke nær nok til at dække deres behov til bindingsværkshuse, redskaber, brændsel og gærdsel. Der var mange, som forlods skulle have træ, f. eks. Koldingshus, garnisonen i Fredericia og en række embedsmænd. Det sidste store misbrug af skovene fandt sted under landbrugskrisen i 1820'erne, da bønderne for at redde sig gennem krisen i den grad forhuggede herredets skove, at det godt kan betegnes som groft tyveri.

*) A. F. Schmidt: Gjesten sogns historie, s. 171.

Veerstbønderne kørte f. eks. mængder af vognstel sammenkoblet seks til otte stykker til Varde træmarked. Slidsporene har enkelte steder, f. eks. i Lindknud sogn, kunnet ses i mands minde. Ganske vist fik nogle af disse bønder efter krisen, da skovene var blevet selveje- og fredsskov (1819), en mild dom gående ud på, at de skulle tilplante en del af de mange små engstrækninger, ronder, i skoven, men mange partier af de forhuggede skove blev dog aldrig til skov mere. Ved kulbrænding og salg af egebark, som endnu huskes, gik der også mere træ med end tilladeligt.

Fra 1579 til 1765, da den kgl. vildtbane omfattede hele koldingegnen, interesserede kongerne i begyndelsen sig mere for vildtet end for skovene, og skov- eller jagtbetjentene var der da også mest for vildtets skyld. Ve den, der forgreb sig på det, for ham gjaldt det livet! Med skovtyverierne gik det noget lempeligere til, men der måtte dog efterhånden gribes hårdere ind, for at skovene ikke helt skulle ødelægges. Bønderne vidste meget vel, at regiments-skriveren nødigt ville have dem til at betale bøder. Også de overordnede forstod de vanskelige forhold. I regimentsskriverens indstilling 1687*) hedder det, »at rytterbønderne må bestikke skovbetjentene og give dem hver en skæppe korn og desuden stå på pinde for dem ved enhver lejlighed. Den bonde, der ikke ville det, passer skovbetjentene særligt på, når han af nød og trang lister sig ind i skoven for at skaffe brændsel til sin rytter og sig selv. Skovbetjentene udpanter så bønderne, tager deres økser og andet, som må løses med en halv, ja, en hel tøn-de havre. Rytterbonden skal efter loven levere sin rytter 12 læs ved, og selv kan han heller ikke und-*) P. Eliassen: Hist. Strejftog i Kolding og Omegn, s. 114.

være brændsel, så han nødes til at stjæle, om så galgen stod i skoven.« Der blev i ringe grad taget hensyn til denne indstilling. Bonden var stadig ilde stillet med træ og med skovbetjentene, som de havde af et godt hjerte, hvilket man bl. a. kan se i beretningen om skovløber Hans Poulsen, der ville anholde barktyven i Skanderup skov. Hvor ilde lidt han og skovfoged Laurids Iversen var, kommer klart frem ved det nævnte drikkegilde og slagsmål i Rolles mølle. Her gik rytterbonden Nis Andersen af Egholt hen til skovfoged Laurids Iversen og sagde: »Om du fandt mig i skovene, ville du da vel pante mig?« Skovfogeden svarede, at det turde han vel vove, og Nis Andersen sagde da: »Ja, havde jeg ikkun min økse!« Straks derefter gik han til skovløber Hans Poulsen og sagde, om han kom til ham i skoven, om han da ville pante ham? Denne svarede, at han det vel turde vove, og Nis Andersen svarede igen og sagde: »Ja, havde jeg ikkun min biløkse, og du kommer til mig og vil pante mig, da skal jeg hugge begge dine arme fra dig!« Derefter begyndte slagsmålet, som måske var skyld i bondens død.

Var skovbetjentene strenge mod bønderne, så er der vel en smule undskyldning for dem, idet de jo ikke kunne være lige glade med deres pligter. De har ikke haft nogen misundelsesværdig stilling mel­ lens kongens bønder, der kunne være meget tvære og ubehagelige. Spørgsmålet om skovene var for de to parter faktisk et uløseligt problem. Lovene skulle overholdes, men kun formelt, og begge parter søgte at udnytte dette forhold mest muligt til egen fordel.

Disse skovtyverier var som sagt slet ikke den eneste, men dog en væsentlig grund til skovenes forfald og ødelæggelse.